

Spor: Mají ekologové přijímat peníze od firem, které znečišťují přírodu?

23. 2. 2005 - Jan Korytář, Jiří Tutter, [Občanské noviny](#)

Některé ekologické organizace jsou ochotny nechat se sponzorovat od soukromých společností, které samy životní prostředí znečišťují. Jiné to považují za neetické a upřednostňují sbírky mezi občany. Zástupcem prvního názoru je Jan Korytář; je předsedou Společnosti přátel přírody, která se zabývá obnovou přirozených lesů, záchranou ohrožených druhů dřevin a ekologickou výchovou, a členem předsednictva Strany zelených. Jeho oponentem je ředitel české pobočky nejznámější světové ekologické organizace Greenpeace Jiří Tutter.

=====

Vážený pane Tuttere,

copak je to za otázku? Proč nezní třeba: Je etické přijímat peníze od státu, který staví dálnice a mezisklady vyhořelého paliva, rozhazuje peníze v neprůhledných výběrových řízeních a umožňuje ostatním znečišťování životního prostředí? Nebo: Je etické přijímat peníze od jednotlivých lidí, kteří se doma hádají, pomlouvají, kradou, smilní, přejídají a v důsledku také znečišťují životní prostředí?

Proč se mluví při diskusích o etických kodexech jen o firmách? Protože je to velmi snadné. Co se týče lidí, máme každý tak trochu máslo na hlavě, a hlavně se toho o jednotlivých lidech moc neví, takže se má za to, že to je v pořádku, a nikdo to nezkoumá. To náš stát známe všichni více než dobře, ale odmítnout peníze od státu? Kdo to kdy slyšel. Zbývají firmy.

Pomiňme to, že téměř každá firma znečišťuje životní prostředí, a zjednodušme to na ty velké a jasné firmy: chemické podniky, autodopravu, energetiku, spalovny apod.

Vzít, či nevtít? Není jedno řešení pro všechny – chápu, že například Greenpeace nic od firem nebere a chce si zachovat nezávislost. Myslím, že je to pro organizaci tohoto typu velmi dobrá strategie. Zároveň chápu, že jsou organizace, které si peníze berou, protože si třeba chtějí zase zachovat nezávislost na něčem jiném, a i to může být dobrá strategie. Podle mě je na trhu neziskových organizací dost místa jak pro organizace převážně proti něčemu bojující, které neberou, tak pro organizace něco vytvářející či o něco pečující, které berou.

Protože vedu organizaci druhého typu, zkusím nyní nastínit, proč se nebojíme si ty peníze brát. Důvodů je několik: Za prvé nevěříme, že si nás firmy takto kupují – u radikálních organizací, které by třeba i jen potenciálně mohly nějaký podnik ohrozit, je firmám myslím jasné, že by se koupit nedaly, no a ostatní organizace zase nemohou ty podniky nějak vážně ohrozit, ať už proto, že nechtějí, nebo na to nemají kapacitu, takže není důvod je kupovat. Za druhé za téměř 10 let, co získáváme část peněz od firemních dárců, jsme se jen jednou setkali s tím, že byl dar spojen s požadavkem na změnu našeho názoru na pořádání jednoho velkého sportovního podniku, což samozřejmě vedlo k ukončení jednání. Šlo přitom o menší regionální firmu, žádný nadnárodní gigant. Za třetí nám firemní peníze umožňují zachovat si nezávislost např. na místní samosprávě, což je pro nás aktuálně důležitější, a zmenšují naši závislost na státních a nadačních zdrojích. Peníze od loňských bezmála 1700 individuálních dárců zatím také nejsou rozhodujícím zdrojem příjmů, i když na rozvoji tohoto zdroje dlouhodobě pracujeme. Za čtvrté je pravda, že pokud si berete peníze třeba od těžební firmy a

ona vás podporuje již několik let, nemusí po vás ani chtít, abyste jí byli nakloněni – to automaticky již jste a vaše jednání může podléhat jistě autocenzuře. To si musí každý vyřešit sám a rozhodnout se, co je pro něj důležité. Na misce vah přitom může být třeba zachování pracovního místa pro jednoho z našich lidí, a pokud naše činnost není kampaňovitá, ale dlouhodobá (což v lese ani jinak nejde), není tak jednoduché některou složku bezproblémově odštíhnout. Až na jednu firmu se nám navíc nikdy nestalo, že by za námi nějaký znečišťovatel sám přišel a nabídl spolupráci. Musíme chodit my a snažit se je přesvědčit v konkurenci nejen dalších neziskovek, ale třeba i vrcholového sportu. My jim chybět nebudeme. Když s těmi lidmi z firem jednáte, zjistíte, že jsou to normální lidé jako všude jinde. Příjemní i nepříjemní, vlivní i méně, fandící vám či znudění. Pokud se ekologické organizace brání kontaktu s nimi, brání se kontaktu s částí reality, ve které žijeme. Ostatně, většinou neplatí, že dávají podniky, ale jednotliví lidé či skupina lidí, a podle mých zkušeností tam hrají roli úplně jiné faktory než to, že by si někoho chtěli kupovat.

Je ale fakt, že pokud bychom vzetím peněz vzbudili „opovržení“ kolegů z jiných ekologických organizací či veřejnosti, tak i my vážíme, co pro nás má větší cenu. Rozhodujeme se tedy na základě toho, co je pro nás krátkodobě i dlouhodobě výhodnější, ne na základě nějaké etiky. Vzato do důsledků, rozhodují se tak i ostatní, včetně známé Greenpeace. Každý má jen jinou strategii.

JAN KORYTÁŘ

Vážený pane Korytáři,

jednoznačná odpověď na otázku, zda mají ekologické organizace přijímat peníze od firem, které znečišťují životní prostředí, snad neexistuje. Souhlasím s vámi v tom, že si každá organizace musí sama zvolit svou cestu, přičemž zvolí-li přijímat, neznamená to automatické zavření těmi, kteří se rozhodli nepřijímat.

Přístup Greenpeace má dvě stránky – praktickou a filosofickou. Ona praktická nám říká nepřijímat od firem, a to od jakýchkoli. Sotva se dá rozlišit, která firma životní prostředí poškozují či nepoškozují, kdo takovou poškozující společnost financuje nebo je jejím právním zástupcem, či koho znečišťovatel nastrkuje jako PR agenturu. Důvodem, proč Greenpeace nepřijímá peníze od firem, není pouze udržení absolutní nezkorumpovatelnosti, ale také obrana proti demagogickým tvrzením typu „jsou proti jádru, protože berou od uhelné (popřípadě ropné a dalších) lobby“ a naopak. Svého času Ivan Langer utrousil cosi jako „bylo by zajímavé podívat se, odkud ti ekologové berou peníze“. Pozvali jsme ho hned dvakrát, aby se přišel podívat. Nenašel odvahu. Odvahu naopak našel jistý profesor – propagátor geneticky manipulovaných organismů a od té doby je ve svých výpadech vůči Greenpeace viditelně umírněnější. V takových situacích jsme si uvědomili velkou výhodu naší striktní finanční politiky. To vše nicméně neznamená, že nepřijímání peněz od firem lze identifikovat s bráněním se kontaktu s nimi. S mnoha firmami běžně a přátelsky komunikujeme a víme, že mnohé z nich jsou velmi aktivní v jiné charitativní oblasti.

Netvrdím, že firmy si ekologickou organizaci svým darem musí hned „koupit“ a otupit tím její ostří. Pokud je to však firma, která je skutečným znečišťovatelem, jsme názoru, že se pokouší koupit si neoprávněný image v očích veřejnosti. Je to součást tzv. greenwashingu – snahy vypadat zeleně, i když zelená vůbec není. Kdyby tomu tak nebylo, vynaloží peníze bez

velkých fanfár raději na nápravu vlastních znečišťujících procesů, čemuž se z ekonomických důvodů vyhýbá. Pokud to udělá, o fanfáry se jí postarají samotné ekologické organizace.

Greenpeace nepřijímá peníze ani od státu. Tam k výše uvedenému (stát a firmy se státní účastí velmi rády korumpují) přibývá ještě jedno kritérium. Ne každý občan souhlasí s naší prací a nepovažujeme za spravedlivé, abychom takového člověka „zdanili“. A to přesto, že příjem finančních prostředků od státu by byl ospravedlnitelnější – koneckonců brali bychom pouze z našich daní, a smysluplnější – dát peníze ekologické organizaci je jistě prospěšnější, než je nechat naservírovat pochybným subjektům přes zkorumpované nebo věci neznalé úředníky.

Nemohu souhlasit s tímto kladením rovnítka: nepřijímám = bojuji proti něčemu, přijímám = něco vytvářím, o něco pečuji, jak jste, pane Korytáři, naznačil vy. Greenpeace nepřijímá, a přesto věří, že něco vytváří. Snaží se vytvořit povědomí, že je vždy účinnější prevence (tedy odstraňování kořenů problémů, v tomto případě znečištění), než sisyfovské čištění po někom. Rozměr a rychlost degradace životního prostředí již dávno překročily možnosti skupin lidí, kteří každé jaro vyrazí vyčistit les nebo potok. Jakkoli se jedná o důležitou a pro osobní pocit povznášející činnost, před zamořením například dioxiny nikoho neuchrání. Naše prostředí není ani tak ohroženo vyhozenými pneumatikami, jako spíše průmyslovými exhalacemi ve všech skupenstvích a v množstvích přesahujících možnosti i těch velmi početných a dobře organizovaných skupin. Pokud tlak veřejnosti nepřinutí k odpovědnosti samotné znečišťovatele, nemá naše zdraví ani příroda šanci na vyléčení.

Ta filosofická stránka našeho přístupu k financování spočívá v odpovědi na otázku, jakou společnost chceme pomoci utvářet. Vedeme boj za občanskou společnost, která si bude umět ohlídat své veřejné statky. Nikoli za dobrou vůli firem, ale za jejich odpovědné chování. Dokud se lidé nezbaví přesvědčení, že stát všechno zajistí (včetně odpovědného chování firem k našemu životnímu prostředí), bude celá společnost velmi zranitelná a vydaná na pospas nezodpovědným. Příroda a naše zdraví patří nám všem, každému jednotlivci, ale žádné firmě ani státu. V opojení rozvojem (a příslušnou rétorikou) se nějak zapomnělo, že jsme tady v první řadě pro sám život a jeho rozvoj, kterému má ekonomický rozvoj sloužit, a ne mu diktovat a ohrožovat ho. Oslovíme-li tisíce jednotlivců a vysvětlíme-li, proč je potřeba, aby se zapojili, byť právě pasivně formou finanční podpory, a poté jim sdělíme, co jsme za jejich peníze vykonali, věříme, že tak činíme pro rozvoj občanské společnosti víc, než kdybychom oslovili několik firem a získali od nich peníze, byť na bohubilé účely.

JIRÍ TUTTER

=====

Vážený kolego,

Greenwashing v této souvislosti považuji za chiméru – pokud už by se tedy chtěla nějaká firma znečišťující životní prostředí tvářit ekologicky, nabízí se jí mnoho efektivnějších způsobů, jak toho dosáhnout, než tím, že dá nějaké peníze ekologické organizaci. Zkuste se někdy podívat, jak hodně se firmy, které znečišťují, chlubí třeba na internetu tím, že podporují ekologické organizace – téměř nic nenajdete – to už tam spíš bude, kolik peněz daly na samotnou „ekologii“, rozuměno filtry, čističky, účinnější technologie.

Částky, které se přitom dají od firem získat, nejsou nijak závratné. Ekologické organizace nejsou hokejový klub či známý festival a asi dlouho nebudou. To se jen nám samotným může zdát, že jsme nějak extra významní. Nejsme, včetně těch největších a nejznámějších – jsme užitečná, ale nic zásadního bohužel neovlivňující sdružení občanů.

Hlavní rozdíl mezi námi je asi ten, že vy máte pocit, že se firmy jen klepou na to, aby nás mohly zkorumpovat; já mám pocit, že se bez nás klidně obejdou.

Ani my nejsme organizace, která na jaře sbírá v lese pneumatiky. Také se snažíme odstraňovat příčiny, ne následky – proto např. pěstujeme sazenice původních druhů dřevin, které sázíme na cizí i vlastní lesní pozemky, protože věříme, že les vzniklý z původních druhů ve správném složení je právě tou prevencí, která jednou zabrání tomu, co se stalo nedávno např. v Tatrách. A pokud toto vyprávíte i manažerovi velké firmy, či pokud přijedou lidé z té firmy přímo sázet ne ty smrčky, ale buky a jedle, a vy jim vysvětlíte, o co jde, možná že se i tím dá budovat občanská společnost a vysvětlovat, co to je vlastně ten trvale udržitelný rozvoj. Nehledě na zapojení stovek dobrovolníků, našich členů a podporovatelů.

Píšete: „Naše prostředí není ani tak ohroženo vyhozenými pneumatikami, jako spíše průmyslovými exhalacemi. (...) Pokud tlak veřejnosti nepřinutí k odpovědnosti samotné znečišťovatele, nemá naše zdraví ani příroda šanci na vyléčení.“

K tomu dodávám: Rozdíl mezi pneumatikami a exhalacemi je pouze kvantitativní. Obávám se, že hlavní příčinou, která k oběma výše uvedeným problémům vede, není malá odpovědnost firem. I ona je jen důsledkem celkového nastavení naší společnosti, počínaje zákony, daňovou soustavou přes systém vzdělávání až po žebříčky hodnot.

Nemyslím si, že problém je v tom, jak se chovají firmy, ale v tom, jak se chová stát a jaké mantinely pro chování firem nastavuje. Odpovědnost padá ne na manažery, ale na politiky – manažeri jsou odpovědní majitelům svých firem, a snad i zaměstnancům. Politici nám všem. I proto jsem přestal věřit, že změna je možná pouze vytvořením něčeho, čemu se říká občanská společnost. Hlavní bitevním polem je svět politiky – tam se může a musí rozhodovat o naší budoucnosti.

JAN KORYTÁŘ

=====
Pane Korytáři,

mám pocit, že vaše odpověď osvětlila podstatu našich rozdílných pohledů na věc. Je jí rozdílné hodnocení skutečného významu, vlivu a síly veřejnosti – jinými slovy občanské společnosti. Z vašich slov „jsme užitečná, ale nic zásadního bohužel neovlivňující sdružení občanů“ pro mne vyznívá, že postrádáte jakoukoli naději na změnu současného stavu. Jsem navíc přesvědčen, že ekologické organizace již dnes mají vliv na věci veřejné.

Souhlasím, že komunikace a spolupráce s firmami je také součástí budování občanské společnosti. Opravdu si nemyslím, že se firmy jen klepou, aby nás mohly zkorumpovat, či že se bez nás neobejdou. To už by byla domýšlivost a paranoia. Stává se ale, že si některé čas od času chtějí koupit klid.

Ale k podstatě. Malá odpovědnost firem je přirozeně důsledkem celkového nastavení naší společnosti. Jak ale vysvětlíme, že i ve společnostech s etablovanou demokracií a například s podstatně nižším indexem korupce se odpovědnost firem od těch našich příliš neliší? Jsem přesvědčen, že část problému spočívá v masovém anonymním vlastnictví velkých firem,

jejichž akcionáři jsou roztroušeni po celé zeměkouli. Věřím, že ti podnikatelé, kteří své podniky vybudovali od nuly svou pílí, umem a poctivostí, jsou většinou stejnou měrou odpovědní vůči úspěchu své firmy a rodiny jako i ke svému okolí. Na rozdíl od majitelů anonymních nebo od těch, kteří svůj majetek získali často velmi nestandardními metodami.

Politici budou dělat jenom to, co jim je veřejnost ochotna tolerovat. Zákon, byť progresivní, regulující znečišťování, který bude politiky přijat s vědomím, že veřejnost o něm téměř neví, bude krátce nato opět smeten pod silným vlivem bohaté lobby. Příkladem budiž zákon o zákazu výroby a používání PVC na obalové účely, který byl zlikvidován podvodem „obalové“ lobby a zainteresovaných politiků. Teprve zákon, který má podporu veřejnosti, má šanci na úspěch. Stále platí pravidlo, že jakkoli jsou politici a jejich strany mnohdy závislí na peněženkách mocných skupin, ve volbách volí lidé. O naší budoucnosti by se nemělo rozhodovat jenom na půdě poslanecké sněmovny či senátu. Nejen svět politiky, ale celý veřejný prostor a občanská společnost musejí být bitevními poli našich politiků.

JIŘÍ TUTTER

=====

Vážený pane kolego,

dobrá, dobrá, snad se nakonec shodneme – i já chápu význam občanské společnosti a již deset let se snažím spolu s kolegy k její obnově a rozvoji přispívat naší každodenní činností. Jen říkám, že ve srovnání se silou různých, třeba průmyslových lobby máme kapacitu jen na dílčí úspěchy (i ty jsou dobré), ale zásadní význam to zatím bohužel nemá. Jsem ale optimista a věřím, že právě ve spojení tlaku silné občanské společnosti s částí politického spektra je změna současného stavu možná.

I naše organizace vznikala jako někteří vámi uvádění podnikatelé, kteří svůj podnik vybudovali od nuly pílí, umem a poctivostí, a i proto mám k podnikatelům a firmám obecně větší sympatie než jiní aktivisté. Opravdu mi jsou ti lidé většinou blízcí, protože vím, co je to začínat z ničeho, potýkat se s mnoha překážkami, riskovat, balancovat na hraně, mít odpovědnost vůči zaměstnancům, být odkázán sám na sebe.

Chápu zároveň, že z vaší pozice šéfa pobočky významné globální ekologické organizace vidíte více ty nadnárodní korporace s jejich nepřehlednou strukturou a neodpovědností, a jsem rád, že tu organizace, jako je Greenpeace, existuje.

Vše je vlastně v pořádku – je tu dost prostoru jak pro ty, co berou, tak pro ty, co neberou, jak pro pobočky mezinárodních organizací, tak pro místní sdružení. Vše má svoje místo a význam.

Doufám jen, že váš přístup k firemním penězům nezměníte – Greenpeace by byla zcela jistě naším vážným soupeřem v soutěži o to málo, co firmy na ekologii zatím dávají.

JAN KORYTÁŘ

=====

Vážený pane Korytáři,

píšete, že „máme kapacitu na dílčí úspěchy, ale zásadní význam to zatím bohužel nemá“.

Jsem větším optimistou. Vzpomeňte na obrovské vzednutí veřejnosti (u nás stále ještě výrazně menší než ve vyspělých demokraciích) před invazí do Iráku v roce 2003. Invazi sice nezabránilo, ale signál pro politiky to byl nesmírně silný. Věřím, že to bude hrát roli při dalším zvažování kroků na mezinárodní scéně. Stejně to bude s ochranou přírody a zdraví.

Ujišťuji vás, že náš postoj k firemním a státním penězům nezměníme. Stačí, aby firmu, která je dnes zodpovědná, převzala jiná, která na ochranu životního prostředí nedá ani zlámanou grešli nebo jejíž produkt je samou svou spotřebou určen k poškozování přírody a zdraví. Nebudeme tedy spolu v žádném případě soutěžit o stejné peníze.

Spolu s jedním moudrým mužem vám přeji, aby firemní dárci nedávali jenom s cílem koupit si svědomí či uznání, a dokonce ne jenom proto, aby z toho sami měli radost, ale z pocitu porozumění.

JIŘÍ TUTTER

=====
Spor vyšel v Občanských novinách - příloze Literárních novin č. 5/2005.